

Mišljenje studenata Sveučilišta u Zagrebu Agronomskog fakulteta o poduzetništvu

Tajana Čop¹, Tara Goluža², Marta Miloslavić², Lorena Mioč², Nika Mujo², Leda Peršak²,
Mario Njavro¹

¹Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet, Zavod za menadžment i ruralno poduzetništvo,
Svetošimunska cesta 25, 10 000 Zagreb, Hrvatska (tcop@agr.hr)

²Studentica prijediplomskog studija Agrarna ekonomika, Sveučilište u Zagrebu Agronomski
fakultet, Zavod za menadžment i ruralno poduzetništvo, Svetošimunska cesta 25, 10 000 Zagreb,
Hrvatska

SAŽETAK

Cilj rada je istražiti mišljenje studenata Agronomskog fakulteta o poduzetništvu i poduzetničkom obrazovanju, s naglaskom na poljoprivredu. Kroz anketu provedenu među studentima prijediplomskih studija analizirani su njihovi stavovi o važnosti poduzetništva, dosadašnja iskustva s poduzetništvom te spremnost na poduzetničke aktivnosti nakon završetka fakultetskog obrazovanja. Rezultati pokazuju visoki stupanj slaganja među studentima o važnosti poduzetništva za razvoj gospodarstva, inovacija i konkurentnosti u poljoprivredi. Iako većina studenata prepoznaje važnost poduzetničkog obrazovanja, smatraju da postoji prostor za poboljšanje podrške i infrastrukture na fakultetu. Manjak dodatnih programa poput radionica i mentoriranja također je istaknut kao nedostatak. Na temelju rezultata, rad nudi smjernice za unaprjeđenje nastavnih planova i dodatnu podršku studentima u razvoju poduzetničkih vještina, čime bi se povećala njihova spremnost za pokretanje vlastitih poljoprivrednih poduzeća u budućnosti.

Ključne riječi: poduzetništvo, poduzetnička infrastruktura, obrazovanje, Agronomski fakultet

UVOD

Akademsko poduzetništvo predmet je brojnih istraživanja. Studentsko poduzetništvo dio je akademskog poduzetništva. Ono je puno učestalije od startup-ova osnovanih od strane djelatnika sveučilišta, ali i manje zastupljeno u

istraživanjima. Primjenom znanja koje su stekli njihovi osnivači – studenti, nova poduzeća, odnosno startup-ovi pridonose prelijevanju znanja sa sveučilišta na tržište. Tvrtke poput Facebooka i Googlea, koje su osnovali studenti,

daju dodatne dokaze o važnosti ove vrste startup-a. Ipak, znamo samo malo o tome kada će i u kojim okolnostima studenti poduzeti korake za pokretanje novog posla (Bergman i sur., 2016). Neki drugi autori (pr. Saeed i sur., 2013) navode kako su s obzirom na rast broja predmeta o poduzetništvu, zastupljenosti poduzetništva u kurikulumu i vezi između poduzetničkog obrazovanja i ponašanja, brojke oko studentskog poduzetništva još uvijek niske. Isti autori navode kako prethodna istraživanja pokazuju da određene politike i prakse sveučilišne potpore mogu potaknuti poduzetničke aktivnosti među studentima, kao što su na primjer uredi za prijenos tehnologije i konzultanti, sveučilišni inkubatori i fizički resursi i sveučilišni rizični fondovi (Saeed i sur. 2013).

Primjerice, na Sveučilištu u Zagrebu Agronomskom fakultetu (u nastavku Agronomski fakultet), samo studij Agrarna ekonomika u strukturi obveznih predmeta ima predmet direktno vezan uz poduzetništvo u poljoprivredi. Ostali prijediplomski studijski programi u nastavnom planu imaju predmet Osnove agroekonomike i slične izvedenice u kojima pokrivaju osnovna znanja iz ekonomije. I na diplomskoj razini studija moguće je upisati predmete vezane uz menadžment i poduzetništvo, no, u puno manjoj mjeri, posebice studenti neekonomskog usmjerenja. Dodatne potpore, u vidu mentoriranja, radionica, inkubatora i akceleratora, za razvoj studentskih ideja u startup-ove trenutno ne postoje, osim možda individualne pomoći pojedinih nastavnika studentima.

Poduzetnička je infrastruktura važna i uključuje poduzetničke zone i potporne institucije. Poduzetničke zone su organizirani prostori gdje poduzetnici dijele infrastrukturu i resurse, čime smanjuju troškove

poslovanja. Potporne institucije, poput razvojnih agencija, poslovnih inkubatora i znanstveno-tehnoloških parkova, provode programe za razvoj poduzetništva, posebno malih i srednjih poduzetnika u Hrvatskoj (Ministarstvo gospodarstva, 2024). Inkubatori novoosnovanim poduzećima, osjetljivima na nedostatak resursa i sposobnosti, pružaju usluge povlaštenog pristupa uredskom prostoru, zajedničkim uslugama i stručnjacima u namjenskom objektu u dužem vremenskom razdoblju. Prvi su inkubatori osnovani 50-ih godina prošlog stoljeća, a prvi akcelerator je osnovan 2005. godine. I dok se uloge inkubatora i akceleratora uvelike isprepliću, najvažnije su razlike u tome što akceleratori pružaju intenzivnu, najčešće do tri mjeseca dugu edukaciju i mentoriranje sa svrhom pripreme startup-a za izlazak na tržište. Programi akceleriranja većinom završavaju demo danom na kojemu osnivači predstavljaju svoje poslovne koncepte velikoj publici investitora. Za razliku od inkubatora kojima obično upravljaju lokalne vlasti i sveučilišta, akceleratorima će vjerojatnije upravljati vlasnici poduzeća i investitori. U zamjenu za usluge i financiranje, nove tvrtke uključene u akcelatore obično moraju ustupiti oko 6 % vlasničkog udjela (Lange i Johnston, 2020; Stagars, 2015).

Studentski poduzetnički inkubatori (SPI) su mjesto gdje se susreću obrazovanje, istraživanje i gospodarstvo. Osnivaju se na visokoškolskim ustanovama te imaju značajnu ulogu u ekonomskom rastu. Primjena studentskog poduzetničkog inkubatora, kao metodičko didaktičkog modela edukacije mladih ljudi za poduzetništvo, omogućuje poticanje i podržavanje poduzetničkog načina razmišljanja studenata, unaprjeđenje suradnje i umrežavanje odgojno-obrazovnih ustanova i znanstveno-istraživačkih institucija s gospodarskim

subjektima (Čubela, 2019). U Svijetu postoje brojni primjeri poduzetničkih inkubatora i akceleratora na sveučilištima. Takvi programi ne samo da pružaju mentorstvo i financijske resurse već grade i snažne mreže za studente poduzetnike, dajući im platformu za razvoj i skaliranje njihovih ideja u uspješna poduzeća. U SAD-u postoje primjeri kao što su Martin Trust Center za poduzetništvo i MIT Sandbox Innovation Fund, koji nude mentorstvo, resurse i mogućnosti umrežavanja za studente MIT-a (Massachusetts Institute of Technology). Na Sveučilištu Stanford djeluju StartX i Stanford Venture Studio, a na Harvardu postoje Harvard Innovation Labs (i-lab), Venture Incubation Program i akcelerator Launch Lab X GEO, koji podržava poduhvate bivših studenata putem mentorstva, umrežavanja i financiranja. Na stranici EU-Startups.com nalazi se popis deset najboljih startup hub-ova na sveučilištima u EU-u (na prvom je mjestu Copenhagen School of Entrepreneurship). Iako se u Republici Hrvatskoj može pronaći tek mali broj studentskih poduzetničkih inkubatora koji aktivno djeluju, s obzirom na mogućnosti koje ovakav model edukacije nudi, za očekivati je veći broj inkubatora i studentskih poduzeća u skoroj budućnosti. U Hrvatskoj je 2019. godine aktivno djelovalo 12 studentskih poduzetničkih inkubatora (Čubela, 2019)¹. SPI provode razne programe i projekte poput onih s Hrvatskom bankom za obnovu i razvoj (HBOR) i Hrvatskom agencijom za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO).-

1 SPI na Visokoj školi Nikola Šubić Zrinski; SPI na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu; SPI na Ekonomskom fakultetu u Splitu; SPIN na Fakultetu ekonomije i turizma u Puli; SPI na Veleučilištu Lavoslav Ružička u Vukovaru; SPI Osijek; SPI na Veleučilištu u Požegi; SPI na Visokoj poslovnoj školi PAR u Rijeci; SPI na FER-u; SPI na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima; SPI na Veleučilištu VERN; SPI na Veleučilištu u Bjelovaru

U provedbi programa studentskog poduzetništva važni su programi EU-a kao što su Erasmus za mlade poduzetnike, COSME (Program za konkurentnost poduzeća i malih i srednjih poduzeća), Europski socijalni fond (ESF) i Obzor Europa (Milojević i Šimunković, 2017). Hrvatska je kroz razne programe Europske unije, poput Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF), Kohezijskog fonda i Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR), dobila značajna sredstva za poticanje poduzetništva, inovacija i gospodarskog razvoja. Primjerice, u razdoblju od 2014. do 2020. godine Hrvatskoj je bilo na raspolaganju oko 10,7 milijardi eura iz EU fondova, od čega je značajan dio bio namijenjen razvoju malog i srednjeg poduzetništva, inovacija i infrastrukture. U novom financijskom razdoblju 2021. – 2027., Hrvatska je dobila još oko 9,88 milijardi eura za daljnji gospodarski razvoj i poticanje konkurentnosti. Osim toga, kroz poseban Mehanizam za oporavak i otpornost (koji je dio plana NextGenerationEU), Hrvatska je dobila više od 6,3 milijarde eura za oporavak nakon pandemije COVID-19, a dio tog novca je namijenjen za digitalizaciju, zelenu tranziciju i poticanje inovacija, uključujući poduzetništvo.

Nekoliko teorija tvrdi da je poduzetničko obrazovanje u pozitivnoj korelaciji s poduzetničkim namjerama učenika, jer pruža odgovarajuća znanja i vještine te ih motivira za razvoj svoje poduzetničke karijere. U programima obrazovanja za poduzetništvo, izlaganje uspješnih poduzetničkih modela mogao bi biti značajan čimbenik za poticanje povjerenja učenika u njihovu sposobnost pokretanja posla i za poboljšanje njihovih stavova prema poduzetništvu. Studija Boldureanu i sur. (2020.) pruža dokaze kako poduzetničko obrazovanje temeljeno na

uspješnim poduzetničkim uzorima može pozitivno utjecati na poduzetničke stavove i namjere studenata. U istraživanju koje su proveli Volkman i Tokarski (2009.) anketirani su studenti sveučilišta u Njemačkoj, Rumunjskoj, Latviji, Italiji i Austriji kako bi se razumjela njihova percepcija poduzetnika i poduzetništva. Sveukupno, studenti u tim zemljama općenito imaju pozitivne stavove prema poduzetništvu, uz primjetne varijacije u samopoimanju i utjecaju osobnih veza i medija. Mišljenje o poduzetnicima uglavnom je neutralno u svim slučajevima. Visoku samoprocjenu („*prava sam osoba za poduzetništvo*“) bilježe Rumunjska (80,3 %), Italija (79,5 %) i Austrija (79,5 %). Mediji i sveučilišni profesori također su odigrali značajnu ulogu. Uobičajena pozitivna obilježja uključivala su „inovativnost“, „spremnost na rizik“ i „autonomiju“, dok su rumunjski studenti češće opisali poduzetnike kao „etičke“ i „društveno“ orijentirane. Većina studenata vjeruje da će poduzetništvo imati važnost u budućnosti, posebno u Rumunjskoj (80,3 %) i Austriji (72,7 %). U istraživanju Duke (1996.) potvrđuje se utjecaj obitelji na sklonost poduzetništvu. Li i sur. (2017.) predlažu uvođenje poduzetništva i inovacija na kineske poljoprivredne fakultete kroz prilagodbu nastavnog plana, kombinirajući teoriju i praksu. Ključno je stvoriti poticajno okruženje za obrazovanje o inovacijama i poduzetništvu te razviti sustav evaluacije

za praćenje uspjeha. Također, predlaže se uključivanje profesionalnih mentora, poticanje studenata na sudjelovanje u inovacijskim aktivnostima i suradnja s lokalnim poduzećima radi praktičnog iskustva. Cilj istraživanja Orabi i sur. (2022.) bio je utvrditi korelacije između profesionalne privlačnosti, poduzetničkog kapaciteta i poduzetničkog iskustva prema poduzetničkim namjerama među studentima poljoprivrede Sveučilišta Sohag (Egipat). Jasno je navedeno da većina studenata ima snažne poduzetničke namjere jer su rezultati pokazali da će pokušati pokrenuti i voditi vlastiti posao.

Cilj rada je istražiti mišljenje studenata Agronomskog fakulteta o poduzetništvu i važnosti poduzetničkog obrazovanja. Dodatno, fokus rada je prikazati dosadašnje iskustvo i spremnost na bavljenje poduzetništvom, te dati smjernice za daljnji razvoj poduzetničkih aktivnosti na Fakultetu. Doprinos rada očituje se u pružanju uvida u stavove studenata Agronomskog fakulteta o poduzetništvu i poduzetničkom obrazovanju. Istraživanje nudi analizu njihovih namjera i iskustva u poduzetništvu, što može poslužiti za prilagodbu nastavnih planova. Na temelju rezultata, rad će predložiti smjernice za unaprjeđenje poduzetničkih aktivnosti na fakultetu, čime se može poboljšati podrška studentima u razvoju poduzetničkih vještina.

MATERIJAL I METODE

S ciljem ocjene mišljenja studenata Agronomskog fakulteta o važnosti poduzetništva i poduzetničkog obrazovanja provedena je anketa koja se sastojala od četiri dijela. Dijelovi ankete obuhvatili su (i) mišljenje o poduzetništvu, (ii) važnost poduzetničkog obrazovanja na Agronomskom fakultetu,

(iii) dosadašnje iskustvo s provedbom poduzetničkih aktivnosti i spremnost na bavljenje poduzetništvom i (iv) socio-demografska pitanja. Izjave u anketi osmislili su autori, te su prije prikupljanja anketa, istu i testirali na pet ispitanika.

Anketa je provedena online među studentima prijediplomskih studija putem Google obrasca od travnja do lipnja 2024. godine.

Ukupan broj prikupljenih anketa je 100, odnosno 11 % studenata svih prijediplomskih razina studija na Agronomskom fakultetu. Prema podacima Godišnjeg izvještaja 2023.

Agronomskog fakulteta, ukupan broj studenata na prijediplomskoj razini studija je 906.

Za potrebe analize rezultata korištena je deskriptivna statistika (srednja vrijednost, standardna devijacija, min, max, frekvencije), te u nekim slučajevima regresijska analiza, a primijenjen statistički paket je STATA v. 16.

REZULTATI I DISKUSIJA

Opis uzorka

Studenti koji su sudjelovali u istraživanju većinom su ženskog spola (69 %). S obzirom na dobnu strukturu, gotovo svi ispitanici (97 %) pripadaju mlađoj dobnoj skupini između 18 i 24 godine, dok samo 3 % studenata pripada dobnoj skupini između 25 i 34 godine. Navedeni udjeli dobne skupine su očekivane za studente na prijediplomskoj razini studija. Najzastupljeniji u istraživanju su studenti smjera Agrarna ekonomika (36,73 %), zatim

slijede studenti Hortikulture (23,47 %) i Fitomedicine (19,39 %), dok su ostali smjerovi, poput Agroekologije, Krajobrazne arhitekture, Ekološke poljoprivrede, Animalnih i Biljnih znanosti, bili manje zastupljeni (svaki od njih ispod 8 %). Ova raznolikost studijskih programa može utjecati na različite perspektive i mišljenja studenata o ulozi poduzetništva u njihovom području.

Poduzetništvo i poduzetničko obrazovanje

Na temelju podataka iz tablice 1, studenti pokazuju visok stupanj slaganja oko tvrdnji da je poduzetništvo ključno za razvoj gospodarstva i poticanje inovacija i kreativnosti u društvu, s prosječnim ocjenama od 4,35 i 4,34, te smanjenja nezaposlenosti (4,01). Studenti prosječno daju visoku ocjenu izjavi kako se danas poduzetničke vještine smatraju jednako važnim kao i stečena akademska znanja (4,05).

S druge strane, ispitanici se najmanje slažu s izjavom (1,72) kako "Poduzetništvo nema

nikakve veze s poljoprivredom". Ovakav rezultat ističe kako studenti smatraju poduzetničke vještine ključnim i u poljoprivrednoj djelatnosti, ali i posljedično za unaprjeđenje ruralnih krajeva. Iz podataka možemo zaključiti kako je mišljenje studenata da uspjeh u poljoprivredi ne ovisi samo o tradicionalnim agronomskim znanjima, već i o poduzetničkim sposobnostima, poput upravljanja resursima, uspješnog planiranja, unaprjeđenja organizacijskih vještina, usmjerenosti na poslovne strategije i tržišnog pozicioniranja.

Tablica 1. Izjave vezane uz poduzetništvo

	Srednja vrijednost	Standardna devijacija	Min	Max
Poduzetništvo je ključno za razvoj gospodarstva u današnjem svijetu.	4,35	0,74	1	5
Obrazovanje o poduzetništvu može potaknuti inovacije i kreativnosti u društvu.	4,34	0,78	1	5
Poduzetničke vještine smatram jednako važnima kao i akademska znanja u današnjem društvu.	4,05	0,97	1	5
Poduzetništvo može doprinijeti smanjenju nezaposlenosti.	4,01	0,96	1	5
Poduzetništvo može doprinijeti smanjenju ekonomske nejednakosti u društvu.	3,66	0,93	1	5
Poduzetništvo nema nikakve veze s poljoprivredom.	1,72	0,96	1	5

Izvor: Autori temeljem rezultata ankete

Na temelju prikazanih podataka o poduzetničkom obrazovanju u poljoprivredi (tablica 2), može se primijetiti kako studenti imaju pozitivno mišljenje o važnosti poduzetničkog obrazovanja. Najviše ocijenjena tvrdnja jest da poduzetničko obrazovanje može pomoći poljoprivrednicima da budu konkurentniji na tržištu (srednja vrijednost 4,41). Slično, visoke razine slaganja studenata su i s tvrdnjama da poduzetničko obrazovanje može potaknuti inovacije u poljoprivredi (4,34)

i da je važno za razvoj održivih poljoprivrednih praksi (4,21). Iz visokih ocjena može se zaključiti da studenti prepoznaju ulogu poduzetničkih vještina u suvremenoj poljoprivredi, posebno u smislu konkurentnosti, inovacija i održivosti. S druge strane, tvrdnje koje se odnose na ranije uključivanje poduzetničkog obrazovanja u formalni sustav obrazovanja, osobito u osnovne i srednje škole, dobile su nešto niže ocjene (3,14 i 3,67).

Tablica 2. Izjave vezane uz poduzetničko obrazovanje

	Srednja vrijednost	Standardna devijacija	Min	Max
Poduzetničko obrazovanje može pomoći poljoprivrednicima da budu konkurentniji na tržištu.	4,41	0,81	1,00	5,00
Poduzetničko obrazovanje može potaknuti razvoj i primjenu inovacija u poljoprivredi i ruralnom prostoru.	4,34	0,77	1,00	5,00
Poduzetničko obrazovanje u poljoprivredi važno je za razvoj održivih poljoprivrednih praksi.	4,21	0,78	1,00	5,00

Poduzetničko obrazovanje ključno je za revitalizaciju ruralnih područja i privlačenje (zadržavanje) mladih u ruralnim područjima.	4,09	0,92	1,00	5,00
Poduzetničko obrazovanje u poljoprivredi treba biti dio formalnog obrazovnog sustava u visokom obrazovanju.	4,05	0,94	1,00	5,00
U poljoprivrednoj proizvodnji poduzetničke vještine su podjednako važne kao i tradicionalna znanja u poljoprivredi (znanja o uzgoju biljaka/zivotinja, zaštiti i sl.)	3,86	0,96	1,00	5,00
Poduzetničko obrazovanje u poljoprivredi treba biti dio formalnog obrazovnog sustava već od srednje škole.	3,67	1,04	1,00	5,00
Poduzetničko obrazovanje u poljoprivredi treba biti dio formalnog obrazovnog sustava već od osnovne škole.	3,14	1,15	1,00	5,00

Izvor: Autori temeljem rezultata ankete

Autori su dodatno istražili utjecaj studijskog programa na stavove ispitanika o poduzetništvu i poduzetničkom obrazovanju, pri čemu su sudjelovali studenti Agrarne ekonomike (36

ispitanika) i ostalih studijskih programa (64 ispitanika). Analiza nije pokazala statistički značajne razlike u mišljenjima između ovih skupina ispitanika.

Važnost poduzetničkog obrazovanja na Agronomskom fakultetu

Na temelju prikazanih podataka, jasno je da većina studenata Agronomskog fakulteta prepoznaje važnost poduzetništva u poljoprivredi (tablica 3). Na izjave prikazane u tablici 3 ispitanici su imali mogućnost odgovora s da ili ne. Čak 93 % ispitanika smatra da je važno učiti o poduzetništvu u sklopu fakultetskog obrazovanja, što ukazuje na svijest o potrebi poduzetničkih vještina u agronomiji. Također, 77 % studenata je upoznato s postojanjem predmeta vezanih uz poduzetništvo na Agronomskom fakultetu, no 76 % smatra da fakultetu nedostaje podrška za razvoj poduzetničkih ideja, primjerice infrastrukturna podrška, te postoji jednaka potreba za dodatnim oblicima obrazovanja poput radionica i mentorskih programa. Međutim, nastavno na iznesene podatke, samo 60 % studenata izjavljuje da su pohađali jedan ili više predmeta vezanih uz poduzetništvo, dok

58 % smatra da bi poduzetnički predmeti trebali biti obvezni na svim studijima na fakultetu. S druge strane, 54 % ispitanika smatra da već postoji dovoljno predmeta iz ovog područja, dok 46 % preferira da poduzetnički predmeti ostanu izborni. Samo 44 % studenata vjeruje da fakultet pruža dovoljno znanja o pokretanju vlastitog poljoprivrednog biznisa, a tek 17 % je pohađalo dodatne edukacije vezane uz poduzetništvo van fakulteta, što ukazuje na prostor za unaprjeđenjem u navedenom području.

Studenti su u većini slušali neki od predmeta koji pokriva agroekonomska znanja. Studenti Agrarne ekonomike imaju najveći udio u uzroku (36,73 %) i slušali su obvezni predmet Menadžment i poduzetništvo u poljoprivredi, dok su studenti ostalih studijskih programa slušali Osnove agroekonomike,

Izravnu prodaju i preradu na seljačkom gospodarstvu, Upravljanje farmom i Marketing u poljoprivredi.

Ukupno 39 % studenata izjavilo je da nije pohađalo predmete vezane uz poduzetništvo.

Kao glavne razloge za neupis takvih predmeta najčešće navode činjenicu da predmeti nisu obvezni ili da nisu dostupni u okviru smjera koji pohađaju, poput smjera Hortikultura.

Tablica 3. Važnost poduzetničkog obrazovanja na Agronomskom fakultetu

Izjava	Da (%)
Mišljenja sam kako je važno učiti o poduzetništvu u poljoprivredi na Agronomskom fakultetu.	93,00
Upoznat sam kako se na Agronomskom fakultetu mogu upisati/slušati predmeti vezani uz poduzetništvo u poljoprivredi.	77,00
Na Agronomskom fakultetu nedostaje podrška (pr. infrastrukturna) za poticanje i razvoj poduzetničkih ideja.	76,00
Postoji potreba za dodatnim obrazovanjem u poduzetništvu u pogledu radionica, mentorskih programa i sl.	76,00
Tijekom studija slušao/la sam jedan ili više predmeta vezanih uz poduzetništvo.	60,00
Mišljenja sam kako bi na Agronomskom fakultetu predmet vezan uz poduzetništvo u poljoprivredi trebao biti OBVEZNI predmet na svim studijima (nevezano je li riječ o primjerice Biljnim znanostima, Agroekologiji, Ekološkoj poljoprivredi, Hortikulturi, Krajobraznoj arhitekturi i sl.)	58,00
Mišljenja sam kako na Agronomskom fakultetu ima dovoljno predmeta koji nude znanja iz područja poduzetništva.	54,00
Mišljenja sam kako bi na Agronomskom fakultetu predmet vezan uz poduzetništvo u poljoprivredi trebao biti SAMO IZBORNI predmet na svim studijima (nevezano je li riječ o primjerice Biljnim znanostima, Agroekologiji, Ekološkoj poljoprivredi, Hortikulturi, Krajobraznoj arhitekturi i sl.).	46,00
Agronomski fakultet studentima daje dovoljno znanja o pokretanju vlastitog (poljoprivrednog) gospodarstva/biznisa.	44,00
Van obveznog fakultetskog obrazovanja pohađao/la sam radionice, predavanja, konferencije koje su bile vezane uz poduzetništvo.	17,00

Izvor: Autori temeljem rezultata ankete

Na temelju podataka o poduzetničkoj aktivnosti studenata i njihovih obitelji, može se uočiti kako 40 % ispitanika navodi da njihova obitelj posjeduje obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo ili neki drugi oblik vlastitog poljoprivrednog gospodarstva, dok 60 % ispitanika dolazi iz obitelji koje se ne bave poljoprivrednom djelatnošću (tablica 4). Iako

dio studenata dolazi iz poljoprivrednih obitelji, samo 21 % njih aktivno radi na obiteljskom gospodarstvu ili poduzeću, dok većina (55 %) ne sudjeluje u radu, a 24 % to čini povremeno. Uz studiranje, samo 17,35 % studenata se bavi nekom vrstom poduzetništva, dok ih većina (82,65 %) nije poduzetnički aktivna tijekom studija.

Tablica 4. Dosadašnje iskustvo u bavljenju poduzetništvom

Izjave	Da (%)	Ne (%)	Ponekad (%)
Ima li Vaša obitelj OPG ili neki drugi oblik vlastitog poljoprivrednog gospodarstva?	40,00	60,00	-
Radite li i Vi na poljoprivrednom gospodarstvu/u poduzeću?	21,00	55,00	24,00
Bavite li se nekom vrstom poduzetništva uz studiranje?	17,35	82,65	-

Izvor: Autori temeljem rezultata ankete

Značajan broj studenata pokazuje interes za poduzetništvo u budućnosti (tablica 5), 43 % studenata bi se htjelo baviti poduzetništvom u poljoprivredi, dok bi se njih 44 % željelo baviti poduzetništvom, ali ne nužno u poljoprivredi.

Samo 13 % studenata ne pokazuje interes za poduzetništvo tijekom ili nakon fakulteta, što sugerira visok potencijal za poduzetnički angažman među studentima.

Tablica 5. Spremnost na bavljenje poduzetništvom u budućnosti

Izjava	Da, u poljoprivredi (%)	Da, ali ne nužno u poljoprivredi (%)	Ne (%)
Biste li se htjeli baviti poduzetništvom tijekom ili nakon završenog fakulteta?	43,00	44,00	13,00

Izvor: Autori temeljem rezultata ankete

ZAKLJUČAK

Kroz rad je prikazano mišljenje studenata prijediplomskih razina studija Sveučilišta u Zagrebu Agronomskog fakulteta o važnosti poduzetništva i poduzetničkog obrazovanja. Na temelju rezultata istraživanja zaključuje se kako studenti poduzetništvo smatraju iznimno važnim za razvoj gospodarstva, te kako su poduzetničke vještine danas jednako važne kao i akademska znanja.

Studenti imaju pozitivno mišljenje o važnosti poduzetničkog obrazovanja. Mišljenja su kako poduzetničko obrazovanje može pomoći poljoprivrednicima da budu konkurentniji na tržištu, kako može potaknuti inovacije u poljoprivredi, te je važno za razvoj održivih poljoprivrednih praksi. U 60 % slučajeva studenti su slušali jedan ili više

predmeta vezanih uz poduzetništvo, dok je njih 58 % mišljenja da bi takvi predmeti trebali biti obvezni predmeti i na ostalim studijima, a ne samo agroekonomskom usmjerenju.

Mali je broj studenata koji su istaknuli kako se ne bi htjeli baviti poduzetništvom. U velikoj su mjeri studenti pokazali kako je važna infrastrukturna podrška za poticanje i razvoj poduzetničkih ideja, koja trenutno na fakultetu nedostaje, kao i potreba za dodatnim obrazovanjem u poduzetništvu u pogledu radionica, mentorskih programa i sl. Upravo zato se uz promicanje predmeta vezanih uz poduzetništvo na svim usmjerenjima predlaže i razvoj studentskog poduzetničkog inkubatora na razini Fakulteta kako bi se doprinijelo i pomoglo mladima u razvoju i promicanju

inovacija u području održive i pametne poljoprivrede.

Daljnja istraživanja mogu se usmjeriti na uzorak koji će obuhvatiti veći udio studenata prijediplomskih razina studija, ali i studente na diplomskim razinama studija Agronomskog fakulteta. Istraživanje se može proširiti i na

ostale poljoprivredne fakultete. Dodatne analize u pogledu utjecaja izabranih varijabli (primjerice, spol, razina studija, studijski smjer, dosadašnja poduzetnička aktivnost u obitelji) na spremnost za bavljenje poljoprivredom na većem uzorku mogu doprinijeti kvalitetnijim zaključcima.

LITERATURA

- Bergmann, H., Hundt, C., Sternberg, R. (2016). What makes student entrepreneurs? On the relevance (and irrelevance) of the university and the regional context for student start-ups. *Small Business Economics*, 47(1), 53–76. doi:10.1007/s11187-016-9700-6
- Boldureanu, G., Ionescu, A.M., Bercu, A.-M., Bedrule-Grigoruță, M.V., Boldureanu, D. (2020). Entrepreneurship Education through Successful Entrepreneurial Models in Higher Education Institutions. *Sustainability*, 12, 1267. <https://doi.org/10.3390/su12031267>
- Čubela, K. (2019). Studentski poduzetnički inkubatori u Republici Hrvatskoj. Diplomski rad. Ekonomski fakultet Zagreb. <https://repositorij.efzg.unizg.hr/islandora/object/efzg%3A3176/datastream/PDF/view>
- Duke, C. R. (1996). Exploring Student Interest in Entrepreneurship Courses. *Journal of Marketing Education*, 18(3), 35–45. doi:10.1177/027347539601800
- EU-Startups.com (2022). 10 top-tier European university accelerator programmes. <https://www.eu-startups.com/2022/09/10-top-tier-european-university-accelerator-programmes/>
- Lange, G.S., Johnston, W.J. (2020), “The value of business accelerators and incubators – an entrepreneur’s perspective”, *Journal of Business & Industrial Marketing*, 35(10), 1563-1572. <https://doi-org.ezproxy.nsk.hr/10.1108/JBIM-01-2019-0024>
- Li, H., Zhou, L., Yuan, Y. (2017). On cultivating innovative entrepreneurship education of local agricultural university students. In 7th International Conference on Education, Management, Information and Mechanical Engineering (EMIM 2017). Jilin Agricultural University.
- Milojević, D., Šimunković, M. (2017). Korištenje EU fondova u obrazovanju za poduzetništvo: primjeri dobre prakse i perspektiva do 2020. godine. *Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 7(1), 353-364.
- Ministarstvogospodarstva(2024).Poduzetnička infrastruktura. Ministarstvo gospodarstva, Republika Hrvatska. <https://mingo.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-internacionalizaciju-6087/poduzetnicka-infrastruktura/7583>
- Orabi, M. A., Esmail, N., El Sabbagh, M. S. (2022). A study on entrepreneurial intention among the rural - agricultural students. *SVU-International Journal of Agricultural Sciences*, 4(4), 37-50. <https://doi.org/10.21608/svuijas.2022.180105.1250>

- Saeed, S., Yousafzai, S. Y., Yani-De-Soriano, M., Muffatto, M. (2013). The Role of Perceived University Support in the Formation of Students' Entrepreneurial Intention. *Journal of Small Business Management*, 53(4), 1127–1145. doi:10.1111/jsbm.12090
- Stagars, M. (2015). University startups and spin-offs: Guide for entrepreneurs in academia (pp. 978-1). New York: Apress.
- doi:10.1007/978-1-4842-0623-2
- Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet (2024). Godišnje izvješće za 2023. Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet, Hrvatska.
- Volkman, C. K., Tokarski, K. O. (2009). Student attitudes to entrepreneurship. *Management & Marketing*, 4(1), 17-38.

An Opinion of the Students at the University of Zagreb Faculty of Agriculture on Entrepreneurship

ABSTRACT

The paper examines an opinion of the students at the University of Zagreb's Faculty of Agriculture about entrepreneurship and entrepreneurial education, with a focus on agriculture. A student survey was used to analyze their views on the importance of entrepreneurship, previous experiences with entrepreneurship, and their willingness to engage in entrepreneurial activities after completing their higher education. The results proved a high level of agreement among the students regarding the importance of entrepreneurship for an economic development, innovation, and competitiveness in agriculture. Although most students recognize the importance of entrepreneurial education, they believed that a support and infrastructure at the Faculty could have been improved. A lack of additional programs such as the workshops and mentoring was also highlighted as a drawback. Based on the findings, the paper suggests the guidelines to improve the curricula and provide additional support to the students to acquire the entrepreneurial skills that would increase their readiness to start their own agricultural business in the future.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurial infrastructure, education, Faculty of Agriculture